

МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет грецької філології та перекладу

Кафедра слов'янської філології та перекладу

ЗАТВЕРДЖЕНО
Протокол засідання
Вченої ради
факультету грецької
філології та
перекладу
22.06.2021 №11

ПРОГРАМА

додаatkового кваліфікаційного екзамену

**з сучасних технологій навчання російській мові та літературі у
старшій школі**

напрямок підготовки 01 Освіта / Педагогіка
(шифр і назва напрямку підготовки)

спеціальність 014 Середня освіта
(шифр і назва спеціальності)

спеціалізація 014.025 Російська мова і література
(назва спеціалізації)

освітньо-професійна програма Середня освіта. Мова і література
(російська)
(назва програми)

факультет грецької філології та перекладу
(назва факультету)

Маріуполь-2021

Програма додаткового кваліфікаційного екзамену для іноземних студентів спеціальності 014 Середня освіта ОП «Середня освіта. Мова і література (російська)» ОС «Магістр».

Укладачі:

Гусєва О.І., к.філол.н., доцент, доцент кафедри слов'янської філології та перекладу, гарант ОП

Волік Н. А к.філол.н., доцент кафедри слов'янської філології та перекладу МДУ

Схвалено кафедрою слов'янської філології та перекладу МДУ
Протокол № 14 від «15» червня 2021 р.

Затверджено на засіданні Вченої ради ФГФП
Протокол № 11 від «22» червня 2021 р.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Додатковий кваліфікаційний екзамен є важливим етапом перевірки та оцінки ступеня підготовки до роботи вчителем та становить особливу комплексну форму контролю, що у найбільш повному і чіткому вигляді характеризує досягнутий освітньо-кваліфікаційний рівень студента.

Програма додаткового кваліфікаційного екзамену для іноземних студентів, які не захищають кваліфікаційну роботу, побудована у відповідності до вимог обов'язкового мінімуму змісту та рівня підготовки спеціаліста за ОП «Середня освіта. Мова і література (російська)» державних освітніх стандартів вищої освіти в Україні.

Мета іспиту: виявити ступінь підготовки до викладацької діяльності.

Завдання іспиту:

- перевірити навички розуміння методики навчання в школі;
- знання основних теоретичних аспектів російської мови та літератури;
- вміння правильно готувати конспект уроків та проводити їх аналіз.

Перелік компетентностей та результатів навчання

Інтегральна компетентність	Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми в галузі філології (лінгвістики, літературознавства, фольклористики, перекладу) в процесі професійної діяльності або навчання, що передбачає застосування теорій та методів філологічної науки і характеризується комплексністю та невизначеністю умов

Загальні компетентності	КЗ 2. Здатність до збору, обробки, збереження, продукування, передачі й аналізу професійно важливої інформації з різних джерел. КЗ 3. Здатність ефективно формувати комунікаційну стратегію; працювати в команді з дотриманням етичних норм та цінностей мультикультурного суспільства; спілкуватися рідною та іноземною мовами усно та письмово. КЗ 5. Здатність взаємодіяти з громадськістю, батьками учнів, ЗМІ, демонструючи професійно-педагогічні якості, виявляючи навичками публічного мовлення і аргументації
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності	КП 1. Здатність застосовувати знання педагогіки та фахових методик у педагогічній діяльності, виявляючи наполегливість у досягненні мети, відповідальність за розвиток дитячого колективу. КП 2. Здатність організувати навчально-виховний процес в основній школі з урахуванням індивідуальних та особливих потреб школярів, забезпечувати якість загальної середньої освіти. КП 3. Здатність аналізувати навчально-виховний процес, власну професійну діяльність за різними методиками. КП 5. Здатність організувати навчально-виховний процес з російської мови та російської й зарубіжної літератури для реалізації професійних завдань.

	КП 6. Володіння базовими професійними знаннями. Володіти базовими знаннями з майбутнього фаху: сучасна російська літературна мова, історія російської та зарубіжної літератури, педагогіка та психологія, методика викладання мови та літератури. Здатність генерувати нові ідеї (креативність). Творчо підходити до розв'язання професійних завдань. КП 7. Здатність до пошуку, аналізу та використання інформації з різних джерел. КП 8. Оволодіння навичками самостійного навчання, підвищення професійної кваліфікації, навчання упродовж усього життя.
Результати навчання	РН 9. Знати новітні техніки і методики викладання російської мови і російської та зарубіжної літератури в загальноосвітніх школах. Володіння знаннями з історії та теорії російської та зарубіжної літератури, а також літературознавства. ПР 3. Здійснювати педагогічну діяльність у відповідності до чинних методичних вимог, обираючи для цього адекватні методи, форми й засоби навчання школярів у межах фаху, створювати середовище, сприятливе для пізнавальної активності школярів. ПР 4. Презентувати результати власної професійної діяльності, обираючи найбільш ефективні засоби само презентації.

Відповідь на питання екзаменаційного білета є підтвердженням в тій чи іншій мірі корегуванням у визначенні кінцевої оцінки успішності оволодіння студентом фаховими дисциплінами.

Програма додаткового кваліфікаційного екзамену містить два блоки – теоретичний та практичний.

Перший блок складається з теоретичних питань, що охоплюють теми з курсу методики викладання російської мови та літератури.

Другий блок містить практичне завдання з метапредметного вивчення філологічних дисциплін.

Екзаменаційний білет складається з двох питань першого блоку та одного практичного завдання другого блоку.

ЗМІСТ ПРОГРАМИ ТЕОРЕТИЧНИЙ БЛОК

Методика викладання російської мови

Методика російської мови як прикладна наука

Предмет, задачі, зміст методики. Зв'язок методики з філософією, педагогікою, психологією, лінгвістикою. Методична спадщина. Ф.І. Буслаєв – основоположник методики. Внесок вітчизняних методистів у розвиток методичної думки і практики шкільного навчання. Актуальні проблеми сучасної методичної науки. Новаторство та передовий досвід у викладанні російської мови.

Методи дослідження в методиці

Теоретичний аналіз наукової літератури; вивчення та узагальнення досвіду роботи школи; цілеспрямовані спостереження за діяльністю школярів; констатуючий експеримент (письмове опитування, анкетування, тестування), навчальний експеримент.

Програми з російської мови

Програма з російської мови для середньої школи. З історії програм з російської мови. Діючі програми з російської мови. Структура програми, зміст пояснювальної записки і частин програми.

Принципи та прийоми навчання російській мові

Загальнодидактичні принципи (принцип науковості, систематичності, свідомості, міцності знань, спадкоємності, перспективності та інш.). Історизм у викладанні російської мови в школі. Власне методичні принципи навчання російській мові у школі. Зв'язок російської мови з рідною мовою школярів. Міжмовні перенесення (транспозиція та інтерференція) та їх відображення у шкільному навчанні. Зв'язок російської мови із зарубіжною літературою, уроками образотворчого мистецтва та інш.

Методи та прийоми навчання російській мові у школі. Основні класифікації методів навчання (за джерелом отримання знань, за характером пізнавальної діяльності учнів, за дидактичною метою). Варіативність методів навчання, залежність вибору методу навчання від особливостей учнів, від характеру навчального матеріалу.

Проблемне навчання російській мові. Створення проблемних ситуацій. Пошукові задачі з російської мови. Система вправ з російської мови (вправи мовні та мовленнєві, репродуктивні та продуктивні; види вправ за характером розумової діяльності). Підручник – головний засіб навчання. Діючі підручники з російської мови. Взаємозв'язок програм та підручників. Шкільні лінгвістичні словники, їх види. Робота із словниками.

Засоби наочності, їх види, методика використання. Технічні засоби навчання, їх види. Картки для індивідуальної роботи. Форми навчальної роботи з російської мови: урок, позакласна робота, факультатив. Урок – основна форма навчальної роботи з російської мови. Вимоги до уроку російської мови на сучасному етапі розвитку школи.

Типи уроків з російської мови

Основні структурні елементи уроку російської мови (актуалізація опорних знань; мотивація навчальної діяльності, закріплення матеріалу, підведення підсумків та інш.) Опитування на уроках російської мови, його задачі та види. Питання й завдання для опитування. Вимоги до формулювання питань.

Урок вивчення нового матеріалу, його структура. Створення у школярів позитивної мотивації; активізація розумової діяльності учнів при засвоєнні нового матеріалу. Планування роботи вчителя російської мови (календарні, календарнотематичні, поурочні плани).

Позакласна робота з російської мови. Мета, задачі та принципи позакласної роботи. Форми позакласної роботи (газета, олімпіада, вікторина, конкурс, екскурсія, вечір та інш.). Збагачення запасу мовних засобів школярів (словарна робота). Значення, задачі, зміст роботи по збагаченню запасу мовних засобів школярів. Проблема словарного мінімуму. Основні способи тлумачення нових слів, робота по їх активізації в мові. Значення, задачі й зміст роботи з культури мовлення у школі. Правильна і гарна мова як поняття культури мовлення. Дотримання норм літературної мови – перша умова культури мовлення. Класифікація помилок та недоліків в усних та письмових висловах школярів. Робота з їх попередження й подолання. Види вправ з культури мовлення, методика їх проведення.

Методика розвитку мовлення школярів

Методичні передумови формування сучасних підходів до формування норм мовної діяльності. Навчання аудіюванню. Труднощі аудіювання. Вправи для навчання аудіюванню. Навчання читанню. Види читання. Навчання мовленню. Вправи з навчання діалогічного й монологічного мовлення. Особливості монологічного мовлення. Прийоми навчання монологічного мовлення (аналіз текстів, складання композиційної схеми, редагування текстів та ін.). Уміння збирати матеріал – одна з умов навчання мовлення. Перекази, їх види та місце в системі роботи з розвитку зв'язного мовлення. Підготовча робота до переказу (мовний аналіз тексту, складання плану, словарна робота та ін.). Твори та їх види (за джерелом, за стилем, за відношенням до реальних подій та ін.). Зразок у роботі над твором. Формування комунікативних умінь та навиків при навчанні твору. Твір за картиною, методика його проведення.

Методика вивчення фонетики, графіки й орфоєпії

Значення, задачі, зміст вивчення фонетики, графіки й орфоєпії в школі. Відомості з фонетики в шкільному курсі російської мови. Труднощі вивчення фонетики, графіки й орфоєпії. Типові орфоєпічні помилки в російському мовленні школярів. Методи та прийоми роботи, види вправ. Значення, задачі, зміст вивчення лексики в школі. Принципи вивчення лексики. Труднощі вивчення лексики й фразеології в школі. Типові лексичні помилки в мовленні школярів, у тому числі викликані міжмовною омонімією. Методи та прийоми вивчення лексики. Засоби наочності, їх роль та методика використання на уроках з лексики. Методика роботи із словниками.

Методика вивчення морфеміки та словотвору

Значення, задачі, зміст вивчення морфеміки та словотвору у школі. Принципи вивчення морфеміки й словотвору. Методи та прийоми вивчення складу слова й словотворення. Труднощі вивчення розділу. Морфемний й словотворчий розбір, елементи етимологічного аналізу у школі. Методика вивчення морфології. Значення, задачі, зміст та принципи вивчення граматики в школі. Найважливіші етапи в розвитку методики граматики. Внутрішньонаочні зв'язки при вивченні граматики (зв'язок між морфологією та синтаксисом, граматиною та культурою мовлення).

Морфологія як розділ граматики

Значення, задачі й принципи вивчення морфології, у тому числі вивчення морфології на синтаксичній основі. Методика формування поняття «частина мови». Специфіка вивчення самостійних та службових частин мови. Типологія граматичних помилок, пов'язаних із словозміною. Помилки, викликані інтерференцією рідної мови, робота з їх попередження та виправлення.

Методика вивчення синтаксису

Значення, задачі, зміст та принципи вивчення синтаксису (з опорою на морфологію). Пропедевтичне й систематичне вивчення синтаксису. Формування основних синтаксичних понять. Типологія граматичних помилок у структурі речення, зокрема помилок, викликаних інтерференцією української мови.

Методика вивчення орфографії

Значення, задачі, принципи вивчення орфографії у школі. Місце орфографії в шкільному курсі. Природа орфографічних навичок та психологічні основи їх формування. Поняття орфограми. Типи й види орфограм. Орфографічне правило та його структура. Вправи з орфографії. Види диктантів. Організація роботи учнів при вивченні орфографічного правила.

Методика вивчення пунктуації

Значення, задачі, принципи вивчення пунктуації у школі. Місце пунктуації у шкільному курсі. Принципи пунктуації. Формування пунктуаційної уваги. Роль виразного читання у формуванні пунктуаційних навичок. Типи пунктуаційних помилок. Організація роботи учнів над пунктуаційними помилками.

Методика викладання літератури

Методика викладання літератури як наука

Теоретичні основи курсу «Методика навчання літератури». Предмет, зміст, структура курсу навчальної дисципліни в системі філологічних і гуманітарних наук. Її зв'язок з філософією, педагогікою, психологією, літературознавством, мовознавством, мистецтвознавством, етикою і естетикою. Роль передового досвіду вчителів-новаторів у розвитку методичної науки. Актуальні проблеми методики викладання літератури на сторінках спеціальної періодики.

Принципи, зміст та структура шкільної літературної освіти

Література як навчальний предмет у середніх загальноосвітніх навчальних закладах різних типів. Задачі і функції вивчення літератури в школі. Різноманіття концепцій літературної освіти. Зміст й структура шкільного курсу літератури. Принципи побудови програм з літератури для 5-8 і 9-11 класів. Система розташування матеріалу в програмах для старших класів, зв'язок між розділами, оглядові і монографічні теми. Навчально-методичні комплекси. Характеристика підручників, хрестоматій, методичних посібників із російської літератури, рекомендованих Міністерством науки і освіти України для використання в середніх загальноосвітніх навчальних закладах країни.

Гене́за розвитку методичної науки

Основні етапи розвитку «Методика навчання літератури». Зародження словесності як шкільної дисципліни й методики як науки. Розвиток шкільної літературної освіти в 19 столітті. 8 Спадщина Ф.І.Буслаєва, В.Я.Стоюніна, В.І.Водовозова, В.П.Острогорського, творче засвоєння класичних методичних традицій. Основний методичний перебіг кінця 19 століття - початку 20 століття. Значення

праць А.Д.Алферова, Ц.П.Балталона, В.В.Данілова. Методичні шукання 1920-30-их років. Актуальність методичної спадщини М.А.Рибнікової, В.В.Голубкова. Методичні пошуки 1950-70-х років, досвід викладання російської літератури відомих вчителів-словесників: Е.Н.Ільїна, Н.А.Сосніної, В.П.Медведевої та ін. Наукові дослідження Р.І.Альбеткової, О.Ю.Богданової, В.Г.Маранцмана та ін. Сучасний етап розвитку методичної науки в Україні. Дослідження Л.Ф.Мірошніченко, Е.А.Ісаєвої, Ж.В.Кліменко, О.М.Николенко, Ю.І.Ковбасенко, О.М.Куцевол та ін. Принципи й характер дискусій щодо викладання літератури. Актуальні проблеми сучасної МВРЛ. Творчий розвиток методичних традицій – одна з умов удосконалення навчально-виховного процесу.

Вчитель літератури та його професіограма

Модель професійної діяльності вчителя літератури та її складові. Методична діяльність. Вчитель літератури та професійні вимоги до нього. Модель методичної креативності вчителів літератури. Поняття художньопедагогічної спрямованості особистості вчителя літератури, естетична творча діяльність, комунікативно-виконавча сфера естетичної творчої діяльності.

Творча лабораторія вчителя-словесника, словесник як педагог-дослідник

Роль самоосвіти в удосконаленні професійної підготовки вчителя, в підвищенні рівня художньо-естетичного сприйняття творів літератури й мистецтва. Моделювання курсу літератури як основа творчого викладання. План і імпровізація в шкільному викладанні літератури. Оцінка якості підготовки школярів із літературі як засіб зворотного зв'язку й стимулювання їх активної навчальної діяльності.

Літературний розвиток учня-читача

Літературний розвиток читача – школяра. Вікові особливості та періоди літературного розвитку навчання. Літературні здібності. Періоди розвитку учня-читача. Вивчення і вдосконалення читацьких інтересів та здібностей школярів. Критерії літературного розвитку учня. Методика вивчення та оцінювання рівня знань учнів різних вікових груп (Н.Д.Молдавська, В.Г.Маранцман).

Види планування шкільного курсу літератури

Планування як основа творчого викладання літератури. Види планування – календарно-тематичне, тематичне, поурочне. Структура кожного виду плану. Наукова організація праці вчителя літератури.

Задум уроку літератури та його реалізація

Етапи підготовки вчителя до уроку. Конструювання конспекту уроку і моделювання його в шкільній аудиторії. Вимоги до дидактичної й методичної структури уроку літератури. Критерії оцінювання ефективності проведеного уроку. Підготовка й рішення навчальних задач і вправ, спрямованих на формування художнього сприйняття, пояснення структури художнього образу, розкриття авторської позиції, розгляд сюжетно-композиційних особливостей художнього твору. Зв'язок уроку з іншими видами занять. Оцінювання та облік знань і умінь учнів як спосіб зворотного зв'язку вчителя і класу, стимулювання активної діяльності учнів. Творче освоєння досвіду роботи ведучих методистів України (Л.Ф.Мірошніченко, Е.А.Ісаєва, Ж.В.Кліменко, О.М.Ніколенко, Ю.І.Ковбасенко та ін.) і вчителів-словесників (Л.С.Айзерман, Є.М.Ільїн, В.А.Лазарєва, Г.П.Лазаренко, С.В.Рудаковська, А.О.Мельник та ін.). Творчі пошуки вчителів-словесників Вінницької області і міста Вінниці. Урок літератури як художньо-педагогічне ціле.

Сучасні вимоги до уроку літератури

Урок літератури як художньо-педагогічне ціле. Основні класифікації уроку літератури. Типологія уроків літератури на основі специфіки змісту предмету (Н.И.Кудряшов). Традиційні та інноваційні уроки літератури. Уроклекція. Урок-семінар. Інтегровані уроки. Уроки компаративного і культурологічного аналізу. Урок-диспут. Урок-гра та ін. Задум уроку та його реалізація. Технологія підготовки уроку літератури. Урок літератури як діалог і полілог. Оглядовий аналіз робіт «Активні форми викладання літератури» / Під ред. Р.И.Альбеткової; Нестандартні уроки російської літератури: 10-11 кл. / Авт.-сост. І.В.Булгакова. Ростов н/Д., 2002; Ніколенко О.М., Куцевол О.М. Сучасний урок зарубіжної літератури: Посібник для вчителя. До., 2003;

Смелкова З.С. Педагогічне спілкування: Теорія і практика навчального діалогу на уроках словесності. М., 1999.

Методи та прийоми навчання літератури

Методи й прийоми вивчення літератури в школі. Основні системи методів в дидактиці (І.Я.Лернер, М.Н.Махмутов, Ю.К.Бабанський) та облік 10 наочної специфіки. Створення системи специфічних методів викладання літератури (В.В.Голубков, Н.І.Кудряшов, В.А.Нікольський та ін.). Система В.В.Голубкова (метод лекції, метод літературної бесіди, метод самостійної роботи); система Н.І.Кудряшова (метод творчого читання і творчих завдань, евристичний, дослідницький, репродуктивний методи). Сучасні класифікації методів навчання літератури в роботах Л.Ф. Мірошніченко, В.Г.Маранцмана, М.Г.Качуріна, Г.Н.Іоніна.

Основні етапи вивчення літературного твору в школі

Зміст і етапи літературної освіти в сучасній школі, перехід на концентричне вивчення літератури. Основні дидактичні і літературознавчі принципи викладання літератури в основній школі. Проблеми організації процесу навчання літературі «іманентного читання». Пропедевтичний (фрагментарний) історико-літературний курс в 8-9 класах, його особливості. Курс літератури на історико-літературній основі в старших класах. Поєднання монографічних і оглядових тем. Структура монографічної теми, вибір концепції методичного літературознавства. Варіанти планування монографічних і оглядових тем (системи уроків).

Основні етапи вивчення літературного твору в школі: вступні заняття, читання, аналіз і заключні заняття

Мета і функції вступних занять, їх зміст і форма. Читання і аналіз твору як взаємозв'язок видів навчальної діяльності школярів. Організація читання, види читання. Робота по засвоєнню тексту художнього твору. Класне та домашнє читання. Підготовка до виразного читання. План та переказ тексту, їх види.

Своєрідність шкільного аналізу художнього твору, його відмінність від літературознавчого за метою, обсягом, засобами вивчення, емоційним забарвленням

Активізація пізнавальної діяльності школярів і розвиток навичок самостійної роботи з текстом. Розвиток і ускладнення прийомів аналізу на кожному етапі літературної освіти. Поглиблення й збагачення читацького сприйняття в ході аналізу, формування творчої активності й інтересу до читання і вивчення літературного твору.

Узагальнюючі заняття з вивчення літературного твору, їхні основні задачі

Підсумковий характер завдань, поєднання образно-емоційного й раціонально-логічного підходів. Види контролю (поточний, тематичний, семестровий, підсумковий, державна атестація). Види тестових та інших завдань (репродуктивних, аналітичних, дослідницьких, пошукових, творчих). Сприйняття і вивчення літературних творів у їх жанрово-родовій специфіці. Взаємозв'язок сприйняття й аналізу художніх творів. Підготовка до сприйняття літературного твору. Читання як соціальна і методична проблема. Вікові та індивідуально-типологічні особливості читацького сприйняття.

Вивчення епічних творів

Методика аналізу епічного твору. Особливості сприйняття епічних творів школярами, їх облік у виборі шляху й аспектів аналізу. Варіанти організації вивчення великого за обсягом епічного твору. Цілісний розгляд епічного твору та проблема вибіркового аналізу. Поетика епічного тексту в шкільному вивченні. Роль збагнення авторської позиції й індивідуального стилю письменника в розвитку інтересу до читання й аналізу твору.

Вивчення драматичних творів

Вивчення драматичних творів у школі. Подолання труднощів сприйняття драми школярами, збагнення авторської позиції. Особливості драматургії (художня умовність, сюжетність, «суперечність» та ін.) як основа шкільного аналізу драматичного твору. Методичні прийоми й організаційні форми при підготовці до читання й аналізу драми в її художній специфіці. Найефективніші прийоми вивчення драматичного твору: побудова мізансцен, читання за ролями, інсценізація, перегляд вистави (її уривка), написання театральної рецензії, складання режисерського, акторського та інших коментарів тощо. Свобода читацької інтерпретації драматичного твору. Виявлення й усвідомлення драматичного конфлікту та способів створення характерів. Використовування сценічної історії п'єси, наочності і ТЗН при вивченні драми.

Вивчення ліричних творів

Вивчення лірики в школі. Лірика в сприйнятті учнів. Цілісний аналіз ліричного твору. Поняття про ліричного героя. Життєвий і духовний досвід читача як умова сприйняття лірики. Необхідність активного співпереживання як умова збагнення ідейно-естетичного змісту вірша. Виразне читання на уроках вивчення ліричних творів. Вивчення особливостей поетичної мови. Вивчення віршування і віршованих розмірів. Формування умінь багаторівневого аналізу поетичного тексту.

Питання історії і теорії літератури та їх вивчення в середніх і старших класах

Історія літератури в шкільному вивченні. Методологічне й методичне значення основ науки про літературу в системі шкільної літературної освіти. Значення історико-літературних знань у підготовці учнів. Творча індивідуальність письменника, структура літературного

твору як центральні поняття курсу літератури 5-9 класів. Особливості курсу на істориколітературній основі в старших класах.

Принципи вивчення біографії письменника на різних етапах навчання літературі

Життєвий і творчий шлях письменника як об'єкт вивчення в школі. Ефективні методи, прийоми й форми вивчення біографії письменника. Джерела вивчення біографії письменника (щоденники, епістолярні матеріали, мемуари, художньо-біографічні, автобіографічні твори і т.д.). Пошуководослідницька робота учнів при вивченні життєвого шляху письменників.

Вивчення літературно-критичних матеріалів

Роль літературної критики в шкільній літературній освіті. Методика вивчення літературно-критичної статті. Робота над планом, тезами, конспектом. Підготовка рефератів, повідомлень, анотацій, есе тощо.

Формування теоретико-літературних понять

Теорія літератури та її значення в шкільній літературній освіті. Система теоретико-літературних понять, що вивчаються в школі. Особливості засвоєння теоретико-літературних понять що вивчаються в середніх і старших класах. Послідовність і системність у формуванні теоретиколітературних понять. Проблеми «шкільного літературознавства».

Розвиток усного й письмового мовлення школярів

Розвиток мовлення учнів як соціальна і методична проблема. Її рішення в системі літературної освіти. Формування комунікативної компетенції на різних етапах навчання літературі. Провідні принципи формування і вдосконалення мовної діяльності. Різноманітність методичних прийомів, стимулюючих творчу мовну діяльність школярів. Основні напрями роботи щодо розвитку мови учнів; критерії і рівні мовного розвитку. Діалогічне спілкування на уроці літератури, поняття про мовні ситуації. Розвиток письмового мовлення школярів. Види творів. Жанри творів. Типологія творів на літературну тему. Підготовка школярів до написання творів. Вимоги до письмових робіт, їх аналіз та критерії оцінки. Позакласна і позашкільна робота з літератури. Позакласна робота з літератури. Взаємозв'язок навчальної й позакласної роботи з предмету. Організація позакласного читання. Система уроків позакласного читання та їх значення у вихованні творчого читача. Зміст і організація позакласної роботи з літератури. Форми позакласної роботи. Факультативні заняття в системі освіти школярів. Методика проведення факультативу. Моделювання факультативних курсів для різних вікових груп школярів. Облік та оцінка якості підготовки школярів з літератури як засіб зворотного зв'язку й стимулювання їх активної навчальної діяльності.

Інновації в літературній освіті школярів

Огляд сучасних досліджень по методиці викладання літератури. Визначення дискусійного поля методики і практики викладання літератури в середніх навчальних закладах України. Інноваційні пошуки вчителів-словесників на сторінках методичної періодики.

Питання І блоку програми:

1. Методика преподавания русского языка как наука. Связь развития методики преподавания русского языка с развитием русского языкознания, психологии и педагогики.

2. Методика преподавания русского языка в XX-XXI веках: программы, учебники, вузовские методики. Оцените вклад в развитие методики русского языка П.О. Афанасьева, А.М. Пешковского, В.А. Добромыслова, А.В. Текучева, А.Ф. Ломизова и др.

3. Опишите цели, содержание и структуру современного школьного курса русского языка. Современные задачи преподавания русского языка в старших классах.

4. Охарактеризуйте общедидактические и специфические принципы методики русского языка. Методы изучения лингвистических понятий и фактов в старших классах.

5. Методы формирования у учащихся языковых навыков и речевых умений.

6. Типология уроков русского языка. Специфика комбинированного урока русского языка, этапы урока.

7. Организация повторения изученного по русскому языку и проверка домашних заданий.

8. Контроль и оценка знаний, умений и навыков учащихся по русскому языку. Современные нормы оценок за диктант и творческие работы (сочинение и изложение).

9. Виды углубленного изучения русского языка в средней школе. Формы организации в каждом из видов углубленного изучения русского языка.

10. Внеклассные занятия по русскому языку и как один из путей углубленного изучения русского языка в средней школе, их специфика.

11. Факультативные занятия по русскому языку в старших классах и их место в ряду других путей углубленного изучения русского языка в школе. Принципы отбора сведений по русскому языку для факультативных занятий.

12. Изучение разделов науки о русском языке. Цели изучения и содержание работы по фонетике, лексике и фразеологии, словообразованию, морфологии и синтаксису; учебно-языковые умения.

13. Принципы изучения лингвистических понятий и языковых фактов. Методы ознакомления учащихся с лингвистическими понятиями и языковыми фактами. Методы формирования учебно-языковых умений.

14. Виды речевой деятельности и ее содержание в современной программе и действующих учебниках русского языка для школьников.

15. Направления в работе по развитию речи учащихся. Цели, содержание обучения и этапы работы по развитию речи учащихся.

16. Стилистические понятия как основа обучения учащихся связным устным и письменным высказываниям.

17. Коммуникативные умения. Обучение учебно-научной речи и публичным ораторским выступлениям.

18. Методы обучения русскому языку: традиционные и нетрадиционные.

19. Анализ деятельности учителя и учащихся в процессе обучения русскому языку с точки зрения разных классификаций методов обучения.

20. Типы уроков, основания их классификации. Структура уроков, принципы их анализа. Требования к современному уроку русского языка.

21. Средства обучения русскому языку, их роль в формировании умений и навыков. Виды наглядных средств обучения, методика их применения на уроках разных типов.
22. Дифференцированное обучение на уроках русского языка. Организация работы учащихся.
23. Роль учителя при организации дифференцированного обучения; деятельность учителя и учащихся.
24. Инновационные приемы и методы преподавания литературы.
25. Предметно-ориентированные технологии: технология дифференцированного обучения на уроках литературы.
26. Предметно-ориентированные технологии: технология концентрированного обучения.
27. Предметно-ориентированные технологии: игровые технологии.
28. Предметно-ориентированные технологии: информационно-коммуникационные технологии.
29. Анализ художественного произведения в школе и его особенности. Приемы анализа литературных произведений в школе.
30. Монографические и обзорные темы в старших классах.
31. Специфика интегрированного урока по русскому языку и литературе. Охарактеризуйте типы интегрированных уроков.
32. Назовите средства обучения русскому языку и литературе в школе. Типы средств обучения.
33. Опишите особенности современных школьных учебников русского языка и литературы. Концепции ученых-методистов.

Питання II блоку програми:

1. Спланируйте систему заданий репродуктивного, эвристического и исследовательского методов изучения литературной темы в 11 классе.
2. Покажите формы и приемы работы на уроке литературы по выявлению художественных особенностей драматургического произведения.
3. Приемы изучения зарубежной литературы в сопоставлении с художественными произведениями русской литературы. Составьте вопросы по сходству и различию в постановке проблем.
4. Урок словесности как особый тип интегрированного урока, его задачи. Составьте план-конспект урока словесности в 11 классе (тема по выбору).
5. Обозначьте методику изучения обзорных литературных тем в старших классах на примере поэзии конца XX - начала XXI вв. с характеристикой творчества одного из поэтов.
6. Аудиальные, визуальные средства обучения на уроках русского языка и литературы. Покажите методику работы с различными техническими средствами обучения на уроке.
7. Определите основные этапы изучения жанра романа в старших классах (по выбору). Предложите темы письменных работ по выбранному произведению.
8. Составьте аналитические вопросы и задания для десятиклассников, выявляющие своеобразие психологизма одного из произведений русской литературы.
9. Определите методику и содержание литературоведческого и культурологического комментариев при анализе эпизода в одном из произведений русской литературы (по выбору).

10. Разработайте фрагмент интегрированного урока русского языка и литературы по любой теме с использованием различных видов искусства.

11. Назовите цели проектно-исследовательской деятельности школьников. Охарактеризуйте этапы работы над учебным проектом (исследованием).

12. Раскройте специфику учебного проекта и учебного исследования по русскому языку и литературе.

13. Определите содержание и методику работы по развитию речи старшеклассников при выявлении значения речевых характеристик для изображения характеров главных героев романа (на выбор).

14. Приемы активизации познавательной деятельности учащихся в процессе работы над обзорной темой.

15. Обозначьте основные этапы методической работы по обучению школьников жанрам речи. Предложите сложный план к сочинению-эссе в старших классах (тема выбирается самостоятельно).

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ВІДПОВІДЕЙ СТУДЕНТІВ

Відповідь студента-випускника на питання екзаменаційного білета слугує підтвердженням або в тій чи іншій мірі корегуванням у визначенні кінцевої оцінки успішності оволодіння ним фаховими дисциплінами.

Оцінка «відмінно» виставляється студенту-випускнику за відповідь, в якій виявлено: досконале володіння провідними теоретичними положеннями сучасної російської мови, історії та основ методології викладання російської мови та літератури в школі, посилення на першоджерела самостійне і обґрунтоване формулювання висновків, вибір з альтернативних можливих підходів оптимального варіанту у вирішенні практичних завдань, вільне включення у співбесіду, свідоме і обґрунтоване відстоювання власної позиції з приводу тієї чи іншої проблемної ситуації, оволодіння культурою мови, культурою спілкування.

Оцінка «добре» може бути виставленою у випадках, якщо при загальній освіченості в теорії і практиці фахових дисциплін, студент-випускник значною мірою посилається на основний підручник, тобто не виявляє прагнення до поширення діапазону вивчення навчальної дисципліни. Крім того, оцінка на бал може бути зниженою, якщо на одне з питань студентом дана неповна відповідь, або припущена незначна помилка, яка не порушує загальної логіки розкриття проблеми.

Оцінка «задовільно» виставляється студенту-випускнику за відповідь, в якій подане стисле розкриття того чи іншого питання, або припущена значна кількість помилок у розв'язанні теоретичних чи практичних завдань і, як наслідок, відповідь потребує додаткових питань. Оцінка відповіді може бути зниженою до зазначеного рівня за

умов, якщо студент-випускник не в достатній мірі володіє культурою мови і культурою спілкування, у відповіді виявляється непослідовність розкриття питання, але при умові загальної орієнтації в його суті.

Оцінка «незадовільно» виставляється студенту-випускнику за відповідь, в якій виявлений загальний низький рівень освіченості в теорії і практиці навчальних дисциплін за спеціальністю «Середня освіта. Мова і література (російська)» тобто ним не розкриті більшість питань, вміщених в екзаменаційному білеті, або запропонованих членами державної комісії.

Крім зазначених оцінок, студенту-випускнику в усній формі може бути висловлена від імені державної комісії подяка за яскраве, логічне і повне розкриття питань і за сумлінне ставлення до обраного фаху і навпаки, – попередження, якщо його відповідь за якістю межує з незадовільною оцінкою.

СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Активные формы преподавания литературы. / Сост. Р. И. Альбеткова. – М.: просвещение, 1991. – 175 с.
2. Богомолова Т. И. Обучение анализу поэтического произведения. – Калуга: из-тель Бочкарева Н. Ф., 1997. – 240с.
3. Дробот В. Н. Изучение биографии писателя в школе: Пособие для учителя. –К.: Рад. Шк., 1988, - 192 с.
4. Есин А. Б. Русская литература XIX в. Задачи, тесты, полезные игры. – М.: Флинта, 1998. – 144 с.
5. Етапи вивчення художнього твору. // Всесвітня література.- 1997.- №1, 3, 11. – 1998.- №2.
6. Кан-Калик В. А., Хазан В. И. Психолого-педагогические основы преподавания литературы в школе. – М. : Просвещение, 1988. – 255 с.
7. Лисовский А. М. Изучение лирики в школе. – К.: Рад. Шк., 1987. –192 с.
8. Методика выразительного чтения / Под ред. Т. Ф. Завадской. – М.: Просвещение, 1977. – 176 с.
9. Методические указания к факультативному курсу «Теория и практика сочинений разных жанров»: Пособие для учителя. / Сост. Т. А. Ладыженская, Т. С. Зепалова. – М.: Просвещение, 1990. – 126 с.
10. Мудрак М. А. Вплив нетрадиційних завдань на формування літературно-творчих здібностей старшокласників. // Обдарована дитина, - 1998, - № 7. – с. 8-11.
11. Светловская Н. Н. Методика внеклассного чтения: Пособие для учителя. – М.: Просвещение, 1977. – 207 с.
12. Агаркова Н. Г. Тетрадь по письму № 3: Русская графика: Рабочая тетрадь для 1 класса четырехлетней начальной школы к

букварю / Н. Г. Агаркова, В. В. Репкина, Е. В. Восторговой, В. А. Левина. – М. : Вита- Пресс, 2010. – 32 с.

13. Азбука. 1 класс. Поурочные планы по учебнику Н. М. Бетеньковой, В. Г. Горецкого, Д. С. Фомина / Н. Н. Болдырева. – М. : Учитель, 2008. – 220 с.

14. Бунеев Р. Н. Литературное чтение. 1 класс («Капельки солнца») / Р. Н. Бунеев, Е. В. Бунеева. – 3-е изд., перераб. – М. : Баласс, 2011. – 208 с.

15. Джежелей О. В. Литературное чтение. 3 класс. Рабочая тетрадь / О. В. Джежелей. – М. : Дрофа, 2013. – 80 с.

16. Евдокимова А.О., Журова Л.Е. Букварь. 1 класс. Часть 1 Учебник. — В 2-х частях. – 2-е изд., дораб. – М.: Вентана-Граф, 2012. – 160 с. (Начальная школа XXI века).

17. Кузнецова М. И. Русский язык: 1 класс: учебник для учащихся общеобразовательных учреждений. – 2-е изд., испр. – М. : Вентана Граф, 2011. – 135 с.

18. Программно-методические материалы. Русский язык. Начальная школа; сост. Л. А. Вохмянина. – 4-е изд., стереотип. – М. : Дрофа, 2001. – 320 с.

19. Программно-методические материалы: Чтение. Начальная школа; сост. Т. В. Игнатьева. – 4-е изд., стереотип. – М. : Дрофа, 2001. – 288 с.

